

Steenmarter beleidsplan gemeente Hattem.

Inhoud

1 Inleiding	3
2 Soortinformatie de steenmarter (Martes foina)	3
2.1 Uiterlijk	3
2.2 Geluid	4
2.3 Leefgebied en verspreiding	4
2.4 Leefwijze en voedsel.....	4
2.5 Territorium en verblijfplaats	4
2. 6 Voortplanting en leeftijd	5
2.7 Sporen	5
2.8 Bedreiging en bescherming.....	6
2.9 Waarnemen.....	6
3 Overlast	6
4 Preventieve maatregelen	7
5 Beleid.....	8
6 Werkwijze	8
6.1 Protocol	8
6.2 Procedure gebruik ontheffing	9
BIJLAGE 1, bedrijven en informatieve instanties.....	10
Bronvermelding;.....	11

1 Inleiding

Gemeente Hatterm wordt steeds meer geconfronteerd met de aanwezigheid van steenmarters. De meldingen van overlast nemen langzaam toe. Om overlast en schade te kunnen voorkomen dan wel te bestrijden is een ontheffing van artikel 68 van de Flora- en Faunawet benodigd. Provincie Gelderland is hierin het bevoegd gezag. Om de overlast sneller te kunnen bestrijden is het, voor gemeente Hatterm mogelijk om een doorlopende ontheffing te krijgen. Een voorwaarde is dat er een actueel beheersplan Steenmarter is.

Steenmarters komen in een groot deel van Europa voor, met uitzondering van Scandinavië, Ierland en Groot-Brittannië. De verspreiding is in Nederland beperkt tot de oostelijke regio's, maar breidt geleidelijk uit naar het westen. De steenmarter is een beschermde zoogdiersoort die ook in de bewoonde omgeving leeft. Daar zorgt het dier soms voor overlast en schade aan gebouwen en voertuigen. Klachten over overlast komen meestal binnen bij gemeenten. Voor het verstoren van het leefgebied en het opzettelijk verontrusten van de steenmarter, is ontheffing ex art. 68 van de Flora en Faunawet nodig. De procedure voor het verlenen van een ontheffing kost tijd. Bij acute overlast kan dat leiden tot ongewenste situaties.

2 Soortinformatie de steenmarter (*Martes foina*)

2.1 Uiterlijk

De steenmarter heeft ongeveer het formaat van een slanke kat. De vacht is asgrauw tot grijsbruin met een (grijs)witte ondervacht (ook wel wolhaar genoemd). De bef is wit of roomachtig en loopt vaak door tot op de poten. Jonge steenmarters zijn eerst grijs-wit, daarna blauwachtig van kleur. De oren zijn klein en kort behaard, de ogen zijn donker en hij heeft een kleine snuit met roze neus en donkere snorharen. De poten zijn kort en elke voet heeft vijf tenen met scherpe nagels en zoolkussentjes. De staart is rond, lang behaard en wollig.

Steen- en boommarter zijn ongeveer even groot. Ook de behendigheid, soepelheid en klimvaardigheid hebben ze gemeen. Zelfs de samenstelling van het voedsel vertoont veel overeenkomst. Het belangrijkste verschil in het uiterlijk is de kleur van de ondervacht: licht bij de steenmarter en donker bij de boommarter.

De steenmarter wordt vaak een cultuurvolger genoemd. Op veel plaatsen lijkt hij gebonden aan bebouwde gebieden en cultuurlandschappen. De soort komt door zijn grote aanpassingsvermogen echter in vrijwel alle biotopen voor. Voedsel en dekking zijn bepalend voor de habitatkeuze van de steenmarter.

Afmetingen:

lengte kop-romp: mannetje 40-52 cm, vrouwtje 37-48 cm

lengte staart: mannetjes: 22-28 cm, vrouwtjes 21-26 cm.

gewicht: mannetjes 1400-2100 gram, vrouwtjes 900-1700 gram

2.2 Geluid

De steenmarter maakt meestal geen geluid. Bij tevredenheid of opwinding zijn soms mekkerende of tokkende geluiden te horen. Bij opwinding of angst maakt hij grommende, schreeuwende en fluitende geluiden en bij confrontaties onderling kunnen steenmarters katachtig krijsen. Jonge steenmarters piepen en maken soms veel kabaal bij het spelen en in de paartijd kan de steenmarter vrij luidruchtig zijn. In gebouwen klinkt dit als stommelende geluiden alsof je een inbreker hoort.

2.3 Leefgebied en verspreiding

Het verspreidingsgebied van de steenmarter omvat een groot deel van Europa. In IJsland, Groot-Brittannië en Ierland, Noorwegen, Zweden, Finland en het noorden van Rusland komt hij niet voor. In Nederland kwam de steenmarter vroeger bijna overal voor. In het begin van de tweede helft van de vorige eeuw was het areaal van de steenmarter teruggedrongen tot oostelijk Nederland en Zuid-Limburg, maar de laatste decennia is zijn areaal weer sterk uitgebreid. Anno 2010 ontbreekt de soort alleen nog in het gebied van de Grote Rivieren, Utrecht, Noord- en Zuid-Holland, al zijn er waarnemingen uit Rotterdam en de Zeeuwse Eilanden, behalve Zeeuws Vlaanderen waar de soort wel voorkomt.

De steenmarter dankt zijn naam aan zijn voorkeur voor steenachtige biotopen en schuilplaatsen, zoals steengroeven, rotsige hellingen en gebouwen. De steenmarter komt vooral voor in parklandschap, maar ook in volkomen bos loze gebieden, steengroeven en rotsige hellingen. Hij is vooral te vinden in de nabijheid van dorpen en boerderijen en tegenwoordig zelfs in grote steden (de steenmarter is een 'cultuurvolger'). Hij heeft een voorkeur voor gebieden met kleinschalige landbouw, met oude schuren, heggen en geriefhoutbosjes. Daarbij is de aanwezigheid van elementen zoals groenstroken, heggen, bosjes, greppels en bermten van belang, omdat de steenmarter daar zijn voedsel zoekt.

2.4 Leefwijze en voedsel

De steenmarter is een nachtdier dat van zonsondergang tot zonsopgang actief is. In de zomermaanden is hij soms ook 's ochtends vroeg op pad. Per nacht kan een steenmarter wel 10-15 km afleggen, maar meestal legt een mannetje 5 km af en een vrouwtje 3 km. Bij koud of stormachtig weer verlaat hij soms dagenlang zijn rustplek niet, terwijl regen geen belemmering voor hem vormt. De steenmarter beweegt zich galopperend voort, kan goed klimmen en hij kan sprongen maken van anderhalve meter. Hoewel hij kan zwemmen, probeert hij dat te vermijden.

De steenmarter eet zowel plantaardig als dierlijk voedsel. Hij heeft een veelzijdig menu. Hij eet o.a. muizen, ratten, egels, jonge konijnen, vogels, eieren, kevers, rupsen, kikkers en regenwormen. Ook eet hij, vooral tussen juli en december, veel vruchten en bessen, zoals bramen, bessen van vogelkers en zwarte nachtschade, appels, peren en kersen. In de winter eet hij ook wel spitsmuizen. Steenmarters eten ook menselijk voedsel, zoals brood. Befamd is hij voor zijn voorliefde voor eieren (van kip, eend, fazant) die hij verslept naar een rustig plekje. In de buurt van de schuilplaats van de steenmarter zijn soms kleine voedselvoorraden te vinden. Deze zijn vaak onbedekt en zijn te vinden bij hooibergen, in schuurtjes of op zolders of in nissen en spleten van grotten en steengroeven. Steenmarters maken veelal geen echt nest; meer een schuilplaats in een kier of nis met diverse voorhanden zijnde materiaal.

2.5 Territorium en verblijfplaats

Zowel het mannetje als het vrouwtje van de steenmarter hebben een eigen territorium en leven solitair. Het territorium van een mannetje overlapt dat van meerdere vrouwtjes. De grootte hangt af van de kwaliteit van het gebied waar de marter leeft. In Nederland bedraagt de grootte 80-700 hectare. Oudere

steenmarters en steenmarters in de stad hebben kleinere leefgebieden. Dit komt omdat oudere dieren de betere leefgebieden hebben en dieren in de stad een gunstigere voedselsituatie hebben.

De grenzen van een territorium worden gemarkeerd met urine en met geurstof uit kliertjes in de voetkussentjes van de achterpoten. Indringers die zich hierdoor niet laten tegenhouden, worden met heftige gevechten en geschreeuw verjaagd. Deze botsingen vinden vaak in augustus, september en oktober plaats, wanneer jonge dieren hun eigen territorium moeten zien te veroveren.

De steenmarter heeft binnen zijn leefgebied soms wel tientallen schuilplaatsen, die hij echter niet allemaal even frequent gebruikt. Dit kunnen bijvoorbeeld boomholtes, takkenhopen, dichte struwelen, zolders of kruipruimtes zijn. Maar ook spouwmuren of ruimten onder de dakbedekkingen. De steenmarter kan al door openingen van 4 cm kruipen om bij een schuilplaats te komen.

2.6 Voortplanting en leeftijd

De paartijd (ook wel ranstijd genoemd) van de steenmarter, loopt van juni tot augustus. De mannetjes leveren dan onder luid gekrijs en geblaas gevechten om vrouwtjes te veroveren. Het vrouwtje is ongeveer 10 dagen loops en wordt soms door meerdere mannetjes gedekt. In deze periode ruiken de steenmarters zeer sterk en zo kunnen de verschillende geslachten elkaar gemakkelijk vinden.

Na een verlengde draagtijd van 9 maanden (na de bevruchting deelt de eicel zich een aantal maal en gaat dan in een rustfase. Pas rond januari nestelt de eicel zich in de baarmoeder en vanaf eind februari - maart ontwikkelt het embryo zich verder), worden in maart of april 1-4 jongen geboren. De jongen zijn dan ongeveer 10 cm groot, hebben een grijs-witte vacht en hun ogen gaan pas na 5 weken open. Ze worden 2 maanden gezoogd en vanaf 6 weken krijgen ze ook vast voedsel.

Na ongeveer 3 maanden zijn de jongen zelfstandig en dan leren ze onder leiding van de moeder de omgeving kennen. De geurklieren in de voetzolen van de moeder, maken het mogelijk voor de jongen om de moeder te volgen over de marterpaden. In de nazomer zoeken de jongen een eigen territorium. Steenmarters kunnen ruim 10 jaar oud worden. In gevangenschap zelfs 18 jaar.

2.7 Sporen

Vraatsporen

Vraatsporen van de steenmarter zijn moeilijk te onderscheiden van die van andere marterachtigen. Vraatsporen die een steenmarter achter kan laten, zijn: leeggegeten eieren, geheel of gedeeltelijk leeggegeten huiden van kleine zoogdieren, afgebeten veren of afgebeten koppen van kleine zoogdieren zoals konijnen en egels.

Uitwerpselen

De uitwerpselen van de steenmarter zijn 8-10 cm lang en 10-12 mm dik en in een punt uitlopend. Soms zijn ze gevlochten of gedraaid. De kleur hangt af van het gegeten voedsel en kan zwart, bruin-oranjebruin of grijs-wit zijn. Vaak zijn pitten en zaadjes van vruchten of bessen in de uitwerpselen te zien. In de omgeving van zijn

schuilplaats deponeert de steenmarter zijn uitwerpselen in latrines.

Loopsporen

Pootafdrukken van de voorvoet zijn 30-40 mm breed en 30-35 mm lang, die van de achtervoet 35 mm lang en 43 mm breed. De pootafdrukken van de steenmarter zijn echter makkelijk te verwarren met die van andere marterachtigen en dan met name die

van boommarter. De spreiding van het spoor is 10 cm, de paslengte in stap is 35 cm, in galop 50 tot 100 cm.

Rondom woningen zijn soms aangevreten kabels of kapot gevreten isolatie te vinden. Soms zijn in hooibalen gangen te vinden als de steenmarter die heeft gebruikt als rustplaats.

2.8 Bedreiging en bescherming

Tot de tweede wereldoorlog werd er jacht op de steenmarter gemaakt vanwege zijn waardevolle pels, wat een zeer lage stand als gevolg had. In Nederland is de steenmarter tegenwoordig wettelijk beschermd en komt in steeds grotere getalen voor.

De steenmarter heeft in Nederland alleen de vos als natuurlijke vijand. Daarnaast vangen katten en honden soms jonge steenmarters. Steenmarters zijn vaak verkeersslachtoffer en ze worden dikwijls gedood als ze overlast veroorzaken. Het doden van steenmarters is illegaal en een strafbaar feit. Er zijn andere manieren om overlast te voorkomen. Voor meer informatie zie:

www.zoogdiervereniging.nl/steenmarteroverlast

De steenmarter is gebaat bij voldoende rustig gelegen schuilplaatsen zoals holle bomen of bosschages. Schuilplaatsen kunnen makkelijk gemaakt worden door houtstapels met hooi en stro op een kleine verhoging te plaatsen. Grote nestkasten als van kerkuil en bosuil worden ook door steenmarters gebruikt. Ook het aanplanten en behouden van fruitbomen en kleine landschapselementen zoals heggen, bosjes en bermen, verhoogt de aantrekkelijkheid van een gebied voor de steenmarter.

2.9 Waarnemen

Sporen van de steenmarter zijn makkelijk te vinden. Op zolders en in schuren kunnen bewoningssporen en uitwerpselen gevonden worden, maar ook prooiresten, voedselvoorraden en gangen door het stro. Uitwerpselen kunnen ook langs jachtroutes gevonden worden. Vaak wordt een nieuwe bij een oude gedeponeerd. Men moet echter bedacht zijn op mogelijke verwarring met de boommarter.

3 Overlast

Steenmarters zijn erg mobiele dieren. Op zoek naar geschikte nestplaatsen worden holtes in gebouwen en voertuigen verkend. Holtes met een diameter groter dan 4 cm zijn toegankelijk voor steenmarters.

Overlast kan bestaan uit:

- Geluidsoverlast veroorzaakt door 's-nachts lopen en spelen van steenmarters op zolders en ruimtes boven plafonds.
- Stank van urine en voedselresten veroorzaakt door verblijf van steenmarters in een gebouw.
- Schade aan rieten dak, isolatie of plafonds door steenmarters vanwege verkenning van de omgeving of nestbouw.
- Schade aan leidingen van auto's door steenmarters vanwege verkenning van de omgeving.

Vanaf 2009 (tot augustus 2015) zijn er, bij gemeente Hattem 8 meldingen over steenmarters binnengekomen. De laatste twee jaar is een toename van de meldingen zichtbaar.

Als een gebied eenmaal bewoond is, blijft het aantal dieren stabiel. Er is dus geen verband tussen aantal dieren en mate van overlast. Wel blijkt dat er in sommige gebieden meer overlast optreedt dan in andere. Bijvoorbeeld verschillende auto's met beschadigde leidingen. Dit wordt toegeschreven aan specifiek gedrag van individuele dieren.

4 Preventieve maatregelen

Alle maatregelen die bedoeld zijn om gebouwen of voertuigen ontoegankelijk te maken voor Steenmarters, voor zover het niet gaat om vaste verblijfplaatsen en mits uitgevoerd wanneer de dieren niet in het betreffende gebouw aanwezig zijn, worden door de provincie Gelderland als niet verontrustend beschouwd. Deze zijn dan ook niet ontheffing plichtig.

Verstoring

Wanneer overlast optreedt als gevolg van een vaste verblijfplaats is het van groot belang dat wordt vastgesteld of de dieren in het gebouw aanwezig zijn. Het ontoegankelijk maken van gebouwen is alleen effectief en diervriendelijk uit te voeren wanneer de dieren zich buiten het gebouw bevinden. Ontheffing wordt verleend voor verstoring en het ontoegankelijk maken van vaste verblijfplaatsen in perioden dat de dieren niet aanwezig zijn.

Verstoring en vangen

Ontheffing dient verleend te worden voor verstoring en het ontoegankelijk maken van vaste verblijfplaatsen en het vangen en in de directe omgeving loslaten (inclusief het realiseren van een kunstverblijf) bij zware overlast en gevaar voor de volksgezondheid. Hieronder wordt begrepen: overlast als gevolg van geluids- en geurhinder aan woningen, kantoren en publieke gebouwen waardoor deze gebouwen niet meer voor de bedoelde functie bruikbaar zijn. Overlast aan schuren en stallen komt niet voor maatregelen in aanmerking. Gezien de functie van deze gebouwen kan er geen sprake zijn van zware overlast en gevaar voor de volksgezondheid. De gebruiker heeft hier de keuze: goed afsluiten of steenmarters tolereren.

Voorbeeld van een gecompartmenteerd marterhuis overdekt met aarde en beplanting. (bron: Altröck et al)

Doden

De optie van doden wordt niet toegepast omdat opvallende territoria snel door andere dieren worden ingenomen. Doden is dan ook niet effectief voor het bestrijden van overlast. Bij het vangen en in de directe omgeving weer loslaten, gecombineerd met het aanbieden van een kunstverblijf, wordt zo weinig mogelijk ingegrepen in de verspreiding en territoria van dieren.

5 Beleid

De steenmarter is een beschermde diersoort in het kader van de Flora en Faunawet. Voor een ieder dient daarom een duurzame instandhouding van de soort voorop te staan. Het is verboden de soort te verstoren of verontrusten. Aan gebouwen en auto's wordt regelmatig schade aangericht die wordt toegeschreven aan steenmarters. Het vaststellen van de oorzaak van de schade is specialistisch werk, evenals een juiste oplossing daarvoor. Ook de Dierenbescherming heeft een jarenlange traditie in advisering en oplossen van overlast door dieren in de bewoonde omgeving.

De provincie Gelderland is voorstander van voortzetting van de loketfunctie van de gemeenten en de Dierenbescherming voor overlastondervinders. Als eerste stap dient aan de overlastondervinder informatie en voorlichting te worden aangeboden. Wanneer de klachten dan nog steeds aan steenmarters worden toegeschreven, moet door een deskundige worden bevestigd dat het werkelijk om steenmarters gaat. Dit kan bij voorbeeld met cameravallen. Bij voorkeur dienen gebouwen ontoegankelijk te worden gemaakt voordat deze als vaste verblijfplaats worden gebruikt. De overlast blijft dan beperkt tot incidenteel bezoek. Als vaste verblijfplaats worden aangemerkt locaties waar herhaaldelijk aanwezigheid is vastgesteld, opeenstapeling van prooiresten en latrineplaatsen aanwezig zijn of nestactiviteiten plaatsvinden. Er is sprake van niet vaste verblijfplaatsen bij incidentele aanwezigheid of eenmalige prooiresten.

Ontheffing wordt door de Provincie Gelderland verleend voor de maximale termijn van 5 jaar. Personen die gebruik maken van de ontheffing moeten de cursus steenmarter bij het Kenniscentrum Dierplagen (KAD) te Wageningen met goed resultaat hebben gevolgd.

Aan de ontheffing wordt de voorwaarde verbonden dat per ontoegankelijk gemaakte vaste verblijfplaats een kunstverblijf in de directe omgeving wordt ingericht. Hierdoor blijft het territorium de geschiktheid houden en hoeft de betreffende steenmarter niet op zoek naar een ander leefgebied. Aanwijzingen voor de bouw van een kunstverblijf staan op de website van de Zoogdierverseniging.

Aan de ontheffing wordt een terug meldplicht gekoppeld, waarin de ontheffing houder meldt hoe vaak en op welke wijze is opgetreden.

Geen ontheffing wordt verleend voor verstoring, vangen of doden van steenmarters in geval van schade aan voertuigen. Deze maatregelen zijn niet effectief om schade te voorkomen. Alle preventieve maatregelen voor het weren van steenmarters bij voertuigen kunnen zonder ontheffing worden getroffen.

De gemeente Hattem is niet verantwoordelijk voor de financiële gevolgen van schade en overlast door steenmarters, alsmede de kosten voor advies en maatregelen. Eventuele schade behoort tot het normale risico van eigenaren / huurders. Gemeente Hattem zal het loketfunctie uitvoeren.

6 Werkwijze

De vermeende aanwezigheid van een steenmarter is voor sommige mensen voldoende om van de overheid te eisen dat het dier wordt uitgeroeid. Het gebruik van een ontheffing van GS op grond waarvan de steenmarter kan worden bestreden is steeds gericht op enerzijds;

- Een maximaal effect in de zin van bestrijding van de overlast en schade.
- Een minimaal effect op het welzijn van de steenmarter.

In Hattem wordt, om dit te bereiken het volgende protocol toegepast;

6.1 Protocol

- 1 Telefonische aannname van de melding door de medewerkers van het servicecentrum.**
 - 1a De melding opnemen in het meldingssysteem.
 - 1b Doorzetten naar een medewerker van eenheid Realisatie en Beheer.

2 Contact van de medewerker R&B met de melder.

2a Zo spoedig mogelijk doch uiterlijk binnen 3 werkdagen de melder contacten en informatie verstrekken waardoor de melder kan nagaan of het wel of geen steenmarter betreft.

3 Bij het vermoeden van een Steenmarter

3a Wanneer het vermoeden is dat het een steenmarter betreft dient de melder met behulp van een gecertificeerd bedrijf* aan te tonen dat het daadwerkelijk om een steenmarter gaat.

4 Bij constatering van de aanwezigheid van een Steenmarter.

4a De melder zal met behulp van een gecertificeerd bedrijf* de overlast en schade aan moeten tonen. Wanneer hier sprake van is, dan dient melding naar gemeente Hattem gemaakt te worden.

4b Gemeente Hattem meldt de overlastlocatie bij de Provincie Gelderland waarna de overlast bestreden kan worden.

4c Bij overlast in de woning of bedrijfspand dient de woning, door een gecertificeerd bedrijf* ontoegankelijk gemaakt te worden. Dit eventueel in combinatie met het vangen en verplaatsing naar een te maken kunstverblijf.

5 Afsluiting van de melding

5a Na afloop zal een melding naar de Provincie Gelderland worden verzonden Hiermee is de melding afgehandeld.

* De kosten van een gecertificeerd bedrijf zijn voor de overlastondervinder. Het risico op steenmarters wordt gezien als normaal risico.

6.2 Procedure gebruik ontheffing

Bij constatering van belangrijke overlast en of schade wordt gebruik gemaakt van de ontheffing voor verjagen van de steenmarter via de buiten zijde van het pand. Het vangen en uitzetten van steenmarters wordt gemeld bij de provinciale toezichthouder. De te volgen procedure bij toepassing van de ontheffing wordt hieronder beschreven.

Het voorgenomen gebruik van de ontheffing wat betrekking heeft op het vangen en uitzetten van de steenmarter wordt gemeld bij de provinciale toezichthouder. De omgeving wordt geïnformeerd. Na toestemming van de toezichthouder worden de dieren gevangen met een

vangkooi of klap val. De dieren worden op ten minste 25 km van de vanglocatie losgelaten in een geschikte biotoop. Betreffend opstal wordt alsnog steenmarter proof gemaakt. Jaarlijks wordt een overzicht van het gebruik van de ontheffing verstuurd aan Gedeputeerde Staten van Gelderland, t.a.v. Team Flora- en fauna wet. Bij gebruik van de ontheffing moet de gemeentelijke contactambtenaar of derden altijd een kopie van de ontheffing bij zich dragen plus een legitimatiebewijs, certificaat steenmarters en bewijs van vakbekwaamheid (Vakbekwaamheidsdiploma Bestrijdingstechnicus dierplagen).

BIJLAGE 1, bedrijven en informatieve instanties.

Bedrijven die diervriendelijk steenmarterproblemen in gebouwen oplossen;

Ongedierte Bestrijding Nederland (wering van steenmarters)

Contactpersoon: J. Visser

Handelsweg 6

8061 RL Hasselt

Tel: 088-8888626

Email: info@obn-bv.nl

Internet: www.obn-bv.nl

Kennisorganisaties zoogdierstudie en -bescherming;

Zoogdierverseniging;

Bezoekadres;

Radboud Universiteit

Natuurplaza (Mercator 3)

Toernooiveld 1

6525 ED Nijmegen

Tel: 024-7410500

Postadres:

Postbus 6531

6503 GA Nijmegen

Dierenbescherming afdeling Overgelder;

Kuipersdijk 11

7381 AX Klarenbeek

T 055 - 5068640 (bereikbaar ma. t/m vrij. van 8.30 uur tot 17.00 uur)

email: info.overgelder@dierenbescherming.nl

Werkgroep Boomarter Nederland (WBN-vzz)

Contactpersoon: Ir. B. van den Horn

Celciusstraat 4

3817 XG Amersfoort

Tel: 033-4625970

Email: belise@freeler.nl

Internet: www.werkgroepboomarter.nl

Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VZZ)

Contactpersoon: ir. V. Dijkstra

Oude Kraan 8

6811 LJ Arnhem

Tel: 026-3705318

Internet: www.vzz.nl

Internet;

www.desteenmarter.nl

nl.wikipedia.org/wiki/Steenmarter

www.zoogdierverseniging.nl/steenmarter

Bronvermelding;

Beleidsplannen;

Provincie Gelderland
Gemeente Borger - Odoorn
Gemeente Emmen
Gemeente Dalfsen

Internet;

www.desteenmarter.nl

nl.wikipedia.org/wiki/Steenmarter

www.zoogdiervereniging.nl/steenmarter

